

Клим Глібовицький

(вгадка посмертна)

написав Др Володимир Левицький.

24. цвітня 1907. р. помер Клим Глібовицький, а з ним убув оден з невеликої горстки фахових українських математиків, що побіч свого буденного занятя находять час і волю трудити ся успішно над розвитком сеї величавої науки, яка у нас доперва від пару літ — мимо браку відповідних умов — починає вискувати що раз то нових адептів, нових труженників.

Бл. п. Глібовицькому судьба ціле коротке жите була начохою; в цвїті віку, бо ледви в 33. році жита скосила немилосердно його молодече жите, а однак і за сеї короткий час успів Покійник зробити дуже много на поли улюбленої своєї науки і лишити по собі в науці українській великий слід, що буде будучим труженникам певно довго присвічувати.

Уроджений в р. 1875. в Махнівцях, бережанського повіту, де батько єго був парохом, вступив Покійний до гімназії в Бережанах і тут вже дав пізнати ся скоро яко визначний математик. По скінченю гімназії вступив на університет у Львові, де посвятив ся спеціально студиям математики під проводом проф. Пузини; тут відразу дав ся пізнати як дуже спосібний математик, що не лиш для хліба, для будучої кар'єри вибрав собі се доволі тяжке студиям. Бо бл. п. Глібовицький був математиком з покликаня, математиком-ентузіастом, якому математика є дійсно „царицею усіх наук“, що для єї і ціле жите посвятити варта. Уже тоді снував Покійний мрії, як по укінченю студий буде міг свободно заняти ся математикою, як колись виїде за границю, де у найперших майстрів сеї могучої науки віддасть ся спеціальним студиям.

Час студій університетських (1892—1896) перебув Покійний на безперивній праці, так що в рік по окінченю університету міг приступити до іспиту учительського, який і зложив в р. 1898 з дуже хорошим успіхом.

Іменованій заступником учителя в гімназії в Тернополи перебув тут два роки (1896—1898) і дав пізнати ся яко дуже добрий, совісний учитель, яко добрий товариш, приятель молодіжи і яко дуже визначна сила в тернопільській українській громаді. В р. 1898. 24. червня молоденький, бо ледви 23-літний Глібовицький, зістав іменованій дійсним учителем математики і фізики в українській гімназії в Перемишли і на тій позиції оставав через 10 літ аж до своєї передвчасної смерги. На тім становиску виступили єго прикмети громадянські і учительські ще красше, ще в повнійшій сьвітлі. Як учитель визначав ся глибоким знанем фаховим, совісною працею, ясним, прозорим викладом. Але за се і від учеників жадав совісної праці, бо виходив з заложеня, що українській суспільности, більше як кождей иншій, треба в будучности совісних, розумних робітників. Молодіж очевидно не все розуміла інтенції свого учителя, що мимо великих своїх вимог був великим єї приятелем і добродієм, і через се доходило пераз до непорозумінь, які однак скоро і легко укладались, бо молодіж пізнала, що учитель бажає її лиш добра. Бо Він і по за школою трудив ся для повіреної собі молодіжи; через увесь час свого побуту в Перемишли був він касиером бурси для молодіжи, заломагав бідних учеників з власних своїх фондів, а попри науку молодіжи старав ся також виховувати єї, вирабляти в ній почутє естетичне та знанє форми, яке кождому культурному чоловікови є конче потрібне.

Покійний був також вірцевим громадянином українським. Так за часів тернопільських, як і пізнійше в Перемишли працював по змозі для своєї суспільности; не було товариства в Перемишли, якого би Покійний не був членом і то не лиш членом, що платив вкладки, але членом вельми діяльним. В Перемишли був касиером бурси, директором Народного Дому, до якого заснованя дав почин разом з иншими патріотами перемишскими, і де лиш міг, старав ся справі українській принести поміч і користь.

З природи дуже слабосильний западав Покійний дуже часто на здоровлю, а ціле єго коротке житє — то лиш одна борба зі смертию. Пару разів мусів шукати Покійний покріплення слабого свого організму за границею; то в Мерані, то в Абадні, то на морі Північнім шукав пільги на хоробу серця, що а малку підкопувала вже і так філіграновий єго організм. Та до всего став ся бл. п. Клим жертвою великої катастрофи; ще в памяти всіх атеатат молодця, що в приступі божевілья кинув ся на бувшого свого учителя і майже смертельно єго ранив. Від

сеї хвилі Покійний ніколи не прийшов цілком до себе; бо хотяй і подужав, то послідні два роки Ёго життя були лиш пасованєм зі смертю. До всего ще прийшла вечаянна смерть дорогої Ёго матери, яка приневолила Покійного перервати курацію в Абацї і вертати до Галичини. А хотяй опісля двигнув ся троха бл. п. Клим і виїхав до Ціріху в Швайцарні, де студював науки суспільно-економічні, а спецаально справи асекураційні та справу використаня сили гірських потоків як шоторів до порушуваня фабрик — розуміючи, що у нас в Галичині, де тільки є богацтв і де тільки марнує ся енергїя, укритої в гірських потоках, ся справа є перворядної ваги, — то однак се було вже веґетованє, а не житє. Покійний мусїв перервати свої студії і вернути до Галичини, де вскорі закінчив своє житє в Куликові в домі свого брата Дениса.

Та хотяй як коротке було Ёго житє, хотяй все і все бороти ся мусїв з недугою, то однак Покійний ніколи не залишав студій і праці в улюбленій царвині наук математичних, чого доказом цілий ряд наукових Ёго розвідок, з яких деякі мають первостепенну вартість. Вартість тих робіт лиш сей зможе оцінити, хто знає, як тяжко на провінцї, здалека від бібліотек і від усяких товариств наукових, серед обставин, які радше усьому сприяють, лиш не науковій роботі, трудити ся науково. Одну з тих розвідок приняла Ёму колеґія професорів університету львівського як докторску дісертацію, но Покійний вже не був в силі дійти до осягненя степеня академічного; друга стрінудась з признанєм властей шкільних, чого доказом нагорела грошева, признава авторови через міністерію Просвїти. Діяльність Покійного оцінила і наша секція, предкладаючи Ёго виділови до іменованя дійсним членом Наук. Товариства ім. Шевченка (звичайним був Покійний від ряду літ), та на жаль Покійний не діждав ся сеї почеси.

В житю товариским був Покійний звїсний яко особа високо образована, одиниця культурна та ідейна. Бл. п. Клим потягав кожного, хто мав нагоду близше Ёго пізнати, своєю ніжністю, делїкатністю почувань, щиростію та сердечністю. Хто — як автор сих стрічок — мав нагоду близько з ним жити, мав нагоду дискутувати усякі kwestії суспільні та наукові, того особа Покійного мусїла до себе потягати і привязувати на все.

Мені на все остане в памяти Твоя сердечна, щира, без слїду еґоїзму влача, дорогой Товаришу, Твоє прихильне, щире серце. Ти все був сердечним, добрим Товаришом, тож найже Тобі легкою буде та земля, яку Ти так дуже любив; найже Твоя бідна, скорїла душа найде супокій в горі, коли тут на землі Ти того супокою не міг найти. Твоя робота не піде на марно, а Твої праці будуть грядучим поколїням при-

міром, як трудити ся для добра того народа, про якого добро Ти все шрив. Честь Твоїй памяти, Твоїм трудам та змаганням!

Наукові роботи Глібовицького обнимають в першій лінії теорію рівнянь алгебраїчних, а головню квєстію їх алгебраїчної розв'язки, теорію рівнянь різничкових та функцій. Ось спис хронологічний тих розвідок.

1) Рівнянє пятого степеня (Збірник секції мат.-прир.-лік. Наук. Тов. ім. Шевченка, том II. 1897. ст. 1—36).

2) O niemożebności algebraicznego rozwiązania równań ogólnych stopnia wyższego nad czwartu (Sprawozdanie Dyrekcji s. k. wyższ. gimnazjum w Tarnopolu, 1898. ст. 1—26).

3) Права руху маятника (Збірник мат. прир. лік., том III, випуск II, 1898. ст. 1—14).

4) Інтеграли рівнянь різничкових першого ряду в точках особливих, n -кратних (Справозданє дирекції ц. к. II. гімн. в Перемишли, 1899 (ст. 1—30).

5) Микола Генрих Абель і єго значінє в математиці (Збірник мат. прир. лік., том IX. 1903. ст. 1—88).

Перейдім по чераї ті розвідки.

Перша розвідка складає ся зі вступу і двох частий; одна подає загальну квєстію розв'язки алгебраїчної рівнянь степеня висшого, як четвертий, друга теорію рівняня пятого степеня.

По короткім історичнім огляді переводить автор теорію Абеля, а іменно твердженє, що рівнянє дає ся лиш тоді алгебраїчно розв'язати, наколи корінь рівняня є таким вираженєм, що кожда функція, яка в се вираженє входить, є вимірною функцією корінів даного рівняня. З відси на основі теорії субституцій доходимо до заключеня, що загальнє рівнянє алгебраїчне степеня $n > 4$ не має розв'язки алгебраїчної. Далеко коротший є доказ, поданий через Galois (ст. 14—16 розвідки), що так як рівнянє степеня $n > 4$ має групу, якої т. зв. чинники аложеня не є числами первими, то і розв'язка алгебраїчна є неможлива.

Друга часть сєї розвідки (ст. 17—36) посв'ячена є дослідям Hermite'a, що опираючи ся на звісній формі Bring-Jerrard'a рівняня 5. степеня:

$$x^5 + x + b = 0$$

доказав, що рівнянє 5 степеня дасть ся розв'язати при помочи функцій переступних, а іменно еліптичних, наколи зведемо єго до відповідної форми:

$$x^5 - x - \frac{2}{\sqrt[4]{5^3}} \frac{1+u^8}{u^2(1-u^8)^{\frac{1}{2}}} = 0,$$

де :

$u = \sqrt[2]{2} q^{\frac{1}{8}} (1 - q^{2m-1} + \dots)$, $q = e^{2\pi i}$, а таке введення все дасть ся довершити.

І друга розвідка автора тикає ся також тої самої kwestії розвязки алгебраїчної рівнянь степеня $n > 4$. Но тут попри теорію Абеля і Galois подає ще автор теорію Ruffini'ого з р. 1799 та доказ Wantzel'a.

В розвідці третій розбирає автор теорію руху маятника на основі функцій еліптичних, а іменно виходячи зі звисних рівнянь руху маятника доходить до загального рівняня форми :

$$\frac{du}{d\left(t \frac{\sqrt{g} \sqrt{\alpha + \gamma}}{l}\right)} = \sqrt{1-u^2} \sqrt{1-ku^2},$$

яке розвязує ся при помочи функцій еліптичних, а іменно звисної функції

$$\sigma(u) = u \mathfrak{F}\left(1 - \frac{u}{w}\right) e^{\frac{u}{w} + \frac{1}{2} \frac{u^2}{w^2}}$$

і т. в. квотів функцій $\sigma(u)$.

Ціла та розвідка переведена є в дусі теорії функцій еліптичних Вейерштрасса, а хотай не подає нічо оригінального, однак задля своєї прозорости з одного боку, а трудности дістати оригінальні роботи Вейерштрасса з другого боку — трудности, якій доперва тепер в части запобігла академія берлінська виданем творів Вейерштрасса — розвідка та може — особливо початкуючим математикам — дуже стати в пригоді.

Розвідка четверта є лиш рефератом з відповідних уступів дуже інтересної та дуже важної книжки: M. P. Painlevé: Leçons sur la théorie analytique des équations différentielles; заслуга автора, що звернув своєю розвідкою увагу математиків на сей визначний твір математика французького.

Последня розвідка автора і розміром і значінем з праць автора найважійша. Коли світ науковий в р. 1902. святкував память одного з найбільших математиків XIX. віку, вважав автор відповідним, щоби і Тов. Шевченка почтливо сего незвичайного ученого; тому-то посвятив ему велику свою розвідку, тим більше, що займаючи ся від давна теоріями Абеля був до написаня такої розвідки найбільше компетентний.

По короткій біографії Абеля, украшений портретом (репродукованим з Acta mathematica т. I), де автор дуже уміло і симпатично пред-

ставив силуетку великого гeнiя скандинавського, переходить автор до огляду всіх творів Абеля від початкових до останніх, представляє всі здобутки і методи великого математика, та задержує ся особливо над капітальними працями Абеля в царині рівнянь алгебраїчних та функцій еліптичних, що єму та Якобі'му завдячують своє існуванє. ;

Годі в кількох стрічках представити цілий зміст сеї величезної що до змісту і вартости розвідки автора; хто цікавить ся квестіями математики вищої, а власне історією її, той певно не залишить перестудювати сю студию про Абеля. Мені вистанє сказати, що тим твором почтив автор, як не мож красше, пам'ять сего математика, який Покійному ціле житє був приміром, та якого трагічна судьба много схожа з судьбою пок. Глібовицького.

Сим останнім твором завершив Покійний свої праці математичні; неушолима судьба не дозволила єму плекати дальше улюбленої своєї науки. Правда — дeбyтoк науковий по Покійнім не дуже великий; але хто знав ближше охоту і ентузіязм бл. п. Глібовицького, той знає, що він серед інших обставин певно був би підніє престиж математики на українській мові. Тож цілком вірно дадуть ся до него примінити слова, які сказав в своїй розвідці про Абеля (ст. 4): „Колиб був пожив довше, то не одно єще булиб про него почули“.

Львів в лютім 1908.